

Kukoricakapálás

A férj Crna Gora felszabadításáért folyó háborúban esett el Bregálnicánál.

Az asszony így harmincéves korára özvegyen maradt. A férje másfélnap-szántás földet, egy házacsát, három gyereket, énekeskönyvet és egy érdemrend-sorozatot hagyott rá örökül.

Az asszony nem akart újra férjhez menni. Özvegy maradt, hogy őrizze a férjétől rámaradt örökséget.

De egy napon el kellett adnia a földet és a házat — kukoricáért. Az örökség maradékával, két kislánnyal, egy fiúval, az énekeskönyvvel és az érdemrend-sorozattal átköltözött testvéreihez. Ezek a napok voltak Crna Gora éhezésének legnehezebb napjai, a világháború napjai, amikor a falusi uzsorások egész vagyonokat vettek meg egy fél zsák kukoricáért. A háború végén, Crna Gora felszabadulásának nyugtalan és zavaros napjaiban estek el testvérei a felszabadulásért folyó új harcban.

Amikor az élet újra normálissá vált, az asszony beköltözött a városba gyermekeivel, testvérei feleségeivel és azok gyermekeivel. A többi száz és száz elszegényedett, hajléktalanná vált falusi családdal. A földnélküli népség összetorlódott egy szűk, piszkos városban, amely körül gabonatermő földek nyújtózkodtak, néhol dombbá emelkedve, máshol völgygé süllyedve.

A városban az élet zsúfolt és fojtogató lett. Az első időben sztrájkok és tüntetések voltak napirendden. Később ezeknek el kellett múlniuk. De mindezeknek megmaradtak kitörölhetetlen nyomai. A krízis és munkanélküliség napjai következtek. A városban az élet mind zsúfoltabbá és fojtóbbá vált. Ekkor elhatározták, hogy szétköltöztetik a várost.

A földnélküliek földet kaptak. Öt hektárt családonként.

A dombokon és a síkság lankásain új faluk keletkeztek. A kis sárkunyhók mint a skatulyák sorakoztak egymás mellé a szürke, elhagyott földterületen.

Új falu: soros, szederindákkal benőtt út, skatulyaházak szabályos sorban mint a sírok, első, második, harmadik... nyolcadik ház. A házak mögött satnya tölgyerdő. A ház körül az udvarnak és kertnek szánt földeken kidöntetlen és még el nem rothadt fatönkök, kiázott gyökerek, szederindák, csalán és gaz.

Első ház, második, harmadik, — ez előtt a ház előtt állt meg egy délután az özvegy Sztána, fiával, a munkanélküli cipészsegéddel, Vukkal, — a lányai már férjhezmentek. Vagyonukat magukkal hozták és vezették. Hátukon összebatyuzott ágyneműk: üres szalmazsákok, üres vánkösök, kopott takarók, egy kis láda fehérművel és egyéb aprósággal, kezükben néhány fazékkal, maguk után vezetve sovány, fehér kecskéjüket. Az énekeskönyvet és a rendjeleket nem hozták magukkal. Sztána még fia munkakönyvét hozta magával

a keblében. Valamikor így segített testvéreinek: a keblében hozta nekik a leveleket és üzeneteket. Így ment ez valahogy: a fiú együtt dolgozva a munkásokkal folytatta nagybátyjai törekvését, mind szélesebb és mindent átfogóbb úton. Az anya ugyancsak folytatta szerepét.

Na, itt van a ház és a föld. A kitépott és könnyen mozgó emberek újra hozzánőnek a földhöz, a szeretett földjükhöz és elhagyják összes városi szokásaikat és ösztöneiket. Minden jó lesz.

— — — — —
A település óta két év múlt el.

Sztána, az özvegy egyedül volt a házban. Fia már két hónapja a városban van. Egy reggel emberek jöttek — a képviselő-választások közeledtek — föltúrták a szalmazsákokban és a vánkosokban a szalmát, megdöfködtek a kis, de magasra rakott szénakazlat, amely vékony lábán imbolygott, elvitték a fiát — és kész.

Már jól bent vagyunk a tavaszban. Sztána korán fölébredt skatulyaszerű szobájában. Szűkebbé vált ez a skatulya, mióta maga maradt, s úgy érezte, mintha fojtogatná. Megfojtja, mint a sír. Egy pillanatig sem bírja tovább ki a skatulya levegőjét. Fölvette gondosan megfoltozott szoknyáját és kiment.

A ház környékét fű nőtte be. A fűvön harmat. Az erdőben énekelnek a madarak. A síkság falui felett fehér, friss tavaszi pára lebeg, fehér, amilyen csak tavasszal száll a falukra. A távolban zöld rétek és kapálásra váró kukoricaföldek. A kukorica megérett a kapálásra. Neki is van kapálatlan kukoricája. Mit csináljon vele?

Itt a tavasz. A levegő friss mint a forrásvíz.

Vuk nem érzi ennek a tavasznak frissességét és illatát.

Sztána mégsem hagyja magát. Nem fog sírni. Eltemette két testvérét és senki sem látta sírni. Most se fogják még csak szomorúnak se látni.

— Nem lopott lovat a fiam, hogy szomorkodjam.

Seprőt vesz és sepri az udvart. A hármas számú ház udvarát. A hármas számú előtt a kettős van. Az Vászó szomszédé. Ez a kutya mindig mások után szaglász. És most neki, éppen neki nem szabad tudnia, hogy Sztánának még csak egy kicsit is nehéz. Hogyan nehéz? Miért? Sztána az ő háza előtt büszkén és vidáman megy el. Ha valakivel együtt van a kettős számú ház előtt, hangosan beszél és nevetgél.

Az asszony sópri a hármas számú ház udvarát. Úgy bánik a vesszőseprővel, mihha kasza volna. Sópri a földet. Könnyű por száll föl utánna, amelyben a nap sugarai sárgák és lágyak. A sovány, tele-tőgyű kecske követi Sztánát lépcsőről-lépcsőre. Fogaival cibálja szoknyája szélét, majd lehajol, nyaldossa a nyakát és karját. Az asszony beszélget a kecskével, barátságosan megveregeti a nyakát és hangosan fenyegeti. Majd elő szed egy favödrot és fejni kezdi az udvar közepén. Nyomkodja kezeivel a duzzadt tőgyet és a bő és meleg tejsugarak habot verve ömlenek a favödör fenekére.

A kettős számú házból most jön ki Vászó. Hallja a fejést Sztána udvarában, indul feléje és a jóbarát, a nagy jótevő megszólítja.

— Jó reggelt, Sztána. Hogy vagy? Fejsz?

— Fejek bizony. Ehol a, már tele is van a zsetár. Úgy van, fejek és pedig a saját kecskémét.

Sztána szívesen bemenne a házba, hogy ne hallja és ne lássa Vászó szomszédot. De nem fog megfutamodni. Akkor az győztesnek érezné magát. Sztána beviszi a tejet és újra kijön. Széjjelnéz a ház előtt levő kertcskéjében. A tegnapi öntözéstől fekete ágyásokban virágos dinnyeindák nyújtózkodnak, a dinnyék még kicsik de kemények és szürkék, mintha kékkövel permetezték volna be őket. Az uborkák indái, a hagymák hegyes, zöld szárai, ágas-bogas paradicsomok, amelyek ilyenkor reggelenként mindent bódító illattal töltenek be. Bemegy az ágyások közé, gyomlálgatja a gatz, puha földdel fedi be a gyökereket, melyekről a víz lemosta a földet.

— Hogy halad a kerted, Sztána?

— Halad, Vászó. Halad, mert én dolgozom. Mire Vuk hazajön, minden szép érett lesz benne.

És elbeszélgetnek a szomszédok, Vászó és Sztána.

Vászó nagyon sokat törődik Sztánával és annak házatájékával. Törődik a még kapálatlan kukoricájával is. Most nincs egy csöpp szabad ideje sem, de ő, Vászó szomszéd, Isten őt úgy segítse, megcsinálná neki.

— Köszönöm, Vászó, mint testvéremnek. Nem felejem én ezt Vászó. Tudod, itt van a közelben a vejem, neki van három testvére, ott az apja; egész serege a kapásoknak. Mind elvégzik ők egy nap alatt.

— Mit csináljunk, Sztána. Túrni és kínlódi kell. Csak ez a magány egész megfullaszt téged.

— Nem engem, biz' Isten. Nem vagyok én magam. Ha nincs is itt a fiam, látod a társai mindig itt vannak körülöttem. Ha nincs egy fiam, van sok.

Ezt mondta és érezte, hogy alig bírta kimondani. Nem éppen a szívéből jöttek ezek a szavak. Nem érezte éppen fiainak a fia társait. Sőt, mintha egy kicsit gyűlölte is volna őket. Mindegyik valahogy mégis csak kihúzta magát és most mind otthon vannak az anyjuknál, a szántóföldjükön, csak éppen az ő fia nincs.

Kukorica. Hát valóban mit is csináljon evvel a kapálatlan kukoricával. Maga kapálja meg? Nem ér semmit. Ez körülbelül tíz kapa föld. A kapálást a maga idejében kell kezdeni és bevégezni, az az idő pedig nem is tart egészen tíz napig. Mikor lefekszik, a földje is vele együtt fekszik le szürkén a gyomtól és kukoricától. Mikor fölkel, a kapálatlan kukorica felé sír, ahogy ott szürkéli a szeme előtt. Hagyja így? Ezt nem teheti! Ez olyasmi volna, mintha elárulná a fiát, elhagyni azt, amit neki kezdett meg, s evvel örömet szerezne ellenségeinek is. És ez ugyanaz volna, mintha nem várná a fiát, nem készítené neki kenyeret, mikorra jön.

Délután Sztána elment a vejéhez. A telepések ládaszobájában csak úgy nyüzsög a sok gyerek. Piszkos, mezitláb, félmeztelen gyerekek, apróságok, körülbelül egyidősek. A veje gyerekei, veje

testvéreinek a gyerekei és a legfiatalabbak a veje apjának a gyerekei.

A házigazda, vejének az apja, hatalmas, marhaerős ember, az ágydeszéken heverész, mert az ágyból kiszedték az ágyneműt. Ez Mirkó Mijovity, volt címzetes csendőrőrmester, volt csetnik és volt hős. Ismert mestere a halottak elszíntetésének.

Úi Sztána barátjainál és a kukoricájáról beszélget.

Mirkó a deszkákon heverész, hátán fekszik kinyújtózkodva, kezét a feje alatt tartja, és meztelen lába hatalmas ujjait mozgatja. Rongyos, kigombolt inge látni engedi ráncos és hájas szőrös hasát és nemes, szőrös mellét.

— Mondtam neked, Sztána, hogy fékezd meg azt a kutyát. Mink megkapáljuk a kukoricát, de ha nem néznék téged, hagynám az egészet, hogy gazosodjon be. Nincs semmi kedvem se odamenni, hogy télirevalót készítsék egy árulónak. Ha nem néznék téged...

— Nem azért jöttem, hogy eladjam a fiam, hogy aztán megkapáljátok a kukoricát.

— Ne bolondulj, Sztána. Elég bolond voltál fiatal korodban. Segítetted áruló testvéreidet, most a fiadat is akarod...

Sztána odaköppött barátainak és kiment...

Hazafelé menet elment a földje mellett. A nap melegen sütött, a virágok illatoztak a patak mellett. A buján nőtt fű között a kukorica szürke volt, nagyon betegesen nézett ki. Mit csináljon a kapálással? Fiam, fiam! Ez a föld olyan mintha egy sír volna, amelybe elevenen temettek el téged. Az ellenségeid kinevetnek és én nem tudok segíteni rajtad.

Mirkó barátunk nincs többé. Mindenfelé kapálnak és dolgoznak. Széltében-hosszában dolgoznak az emberek. Mindenki el van foglalva. Egyedül, teljesen egyedül vagy ma, fiam...

Az asszony szemei égnek, de könnye nincs. Túl sokat szenvedtünk, úgy hogy már sírni nem is tudunk.

Másnap Sztána már kora hajnalban kitakarította a házat, megfejté a kecskét, a jászolba pedig egész napra való abrakot tett. Aztán vette a tarisznyát, beletette a fia tiszta ingeit s még egy kevés ennivalót és elindult a városba. A hétnek csak ezen a napján láthatta a fiát.

Útja a kukoricaföld mellett vitt el. A kukorica alig látszott ki a magas zöld fűből.

Valamivel később kijöttek a kukoricaföldre Vuk társai. Ratko, aki valamikor Németországban dolgozott és még vagy tíz falubeli legény. Brankó, Milija, Jován, Arnautin, Aszan... Együtt jöttek, tarisznyával és kapával a vállaikon. Mezítláb, feltúrt nadrágszárral, nedves, harmatban mosott lábakkal. Tegnap Brankó összejárta a falut, egyenként kereste fel az embereket és megbeszélte velük, hogy ma bekapálják Vuk kukoricáját. Azt is megbeszéltek, hogy Sztánának nem fognak semmit sem szólni, mert még egész nap dolgozna és adósságba verné magát, hogy enni adjon nekik.

— Semmit sem szólni. Mindenki hozzon magával enni, amit bír, aztán majd együtt fogunk ebédelni. Ha Sztána tudná, képes

lenne egyetlen kecskéjét levágni, hogy megvendégeljen bennünket.

A szántóföld végén sorbaálltak a kapások és meglendítették kapáikat.

— Isten segíts, — mondja Jován.

Erre mindnyájan elnevelték magukat. Még a kapák is nevettek csengésükkel, ahogy belevágódtak a földbe. A kapások sötét árnyéka a fűre és a kukoricára vetődött, mely alatt ezek sötét bársonyos színűek lettek. A földeken mindenfelé a harmat tüzes cseppjei csillogtak a kukorica levelein.

A kapák vágják és széthányják a földet. A friss föld úgy gőzölög, mint a meleg széthányt trágya. Leveleik úgy remegnek, mintha észrevehetőleg nőnének. A kikapált gaz összekeveredik a földdel, összetöredeznek, kínlódnak s zölden véreznek a törések helyén. Fehér, meleg, tavaszi férges nyüzsögnek a feltúrt földben és a barázdabillegetőök egész sora száll le a megkapált barázdákra s vagy megeszik, vagy csőrükben viszik a férgeset fészkeikbe.

A nap mind erősebben tűz. A kivágott kukorica és fű szürkülni kezd, elhervad. A levelek összehúzódnak, összezsugorodnak s lankadtan lógnak lefelé. A kapások sora nagyokat lendít a fénylő kapákon, a kapák pengenek és összekeverik a puha tavaszi földet; a lábuk szinte bele nőnek a meleg, nedves földbe. Változnak a nyélen a kezek, bal lábbal lépnek ki... A megritkított vetésen keresztül, amely vigan integet zöld leveleivel, feketedik a föld a kapások után...

A nagy ívben felemelkedő kapák, mint felemelt fáklyák csillognak, majd újra pengve leereszkednek. Ma a munka öröm nekik, nemcsak kötelesség és szükség.

— Ma nem napszámba' dolgozunk.

A nap lassan, szélesen folyik, mint egy kiáradt folyó, a szántóföld mellett folydogál a patak, tarka az ágakon keresztül besütő naptól, csillámlik, mint egy tarka kígyó. A falu alatti erdőben gyerekek őrzik kecskéjüket vagy a tehenüket. A kecskéken vagy teheneken néha-néha rekedten megszólal a kolomp. Látni lehet az ágak néma mozgását a jószágon, amint az erdőben járkálnak. A nap mint pókháló remeg a lombokon és... semmi több. A gyerekeket nem látni és nem hallani. Bizonyosan az árnyékban foltozák rongyos bocskorukat, vagy borotvával vagdossák lábukon a megvastagodott bőrt.

A kapások lehajolva, vagy felegyenesedve, a fűvet tépve kezükkel, vagy a kapájukat vágásra lendítve, akaratlanul is gyengéden emelve fel az alávágott kukorica vagy bab szárát, nehéz életükéről mesélnek, mesélik eseteiket a közigazgatási szervekkel, mesélnek az emberekről, történeteket a babról, a szalonikii öbölről és az új világról, ahol a földet közös gépekkel szántják.

A földnélküli Aszan egy fücsomó fölé hajolva mesél társainak álmatlanságáról, mely éjről-éjre kíséri. Ágya fölött mint szakadék nyílik meg... munkanélküliség nyáron, hosszú tél — munka nélkül, otthon nélkül, út nélkül.

— Megszöknék innen, ha ti nem volnátok.

Társai kötötték őt ide, rámutattak neki az új életben való hitre.

Messze a városban a téglagyár szirénái búgnak. Dél. A kapások otthagyják a kapájukat, a földbevágott nyelvélvel felfelé és elmennek a fűzfák alá ebédelni. Leveszik tarisznyáikat a fűzfáról, kiürítik őket, majd mikor szétterítették a tarisznyákat a fűvön, szépen sorba raknak egy-egy darab sárga kukoricakenyeret, egy darab túrót, vöröshagymát és egy-egy edény aludtejet, melyhez majd vizet fognak önteni és kenyeret beleaprítani.

Ebédeltek, és úgy nézték, hogy mindegyiknek mindenkől egyformán jusson. Azokról az ebédekről beszélgetnek, melyeket akkor ettek, amikor napszámban dolgoztak.

— Jó volt tavaly az a bárány, amit Milán gazdánál ettünk.

— Tegnap megint hús volt uzsonnára Novicánál.

Jó szokás az, hogy kapálásra bárányt vágnak, így legalább az ember nyáron át egyszer-kétszer húst is eszik.

— Az anyjukat ezeknek az új gazdáknak, elhagyják ezt a szokást, nem vágnak több bárányt, — mondja Jován. Otthon nem esznek húst, mondják: mért egyenek nálam, nem lakodalmások, hanem napszámosok és adósok...

A letaposott fűvön az árnyékban pihentek egyet a kapások. Fölkeltek, levetették nadrágjaikat és fehér vagy félféher, újabb vagy rongyosabb gatyájukban és ingükben visszatértek a kukoricaföldre. A zöld ligetek és zöldesfekete földek környezetében a hatalmas lendületben fürge kapások valahogy élénkebbé váltak és szinte felélesztették környezetüket. Langyos szellő fújdogál, a fák ágak himbálóznak. Valahol egy rigó füttyüli dalát...

A kapások az utolsó barázdákat végezték be. Fáradtak voltak, de a munka sikeres befejezése új erőt öntött beléjük, gyorsan és biztosan dolgoztak, mint a munka kezdetén. Hátuk mögött a feliszabadult vetés mámorosan lengette leveleit, melynek ereibe új, haragoszöld szín keringett. Amikor a kapások hosszú árnyékai a kukorica levelein remegtek és a szántóföld végén mint a kerítésre akasztott fehérnemű lógtak le róluk, amikor az ágak élénkebben himbálóztak, mint bármikor aznap, a kukoricaföldek felé vezető úton feltűnt Sztána alakja, aki a városból tért haza. Azon a rövid találkozáson, amelyen még egy úr is résztvett, az udvarban, amely magas fallal van körülvéve és széles kövekkel kikövezve, amelyeken a nap úgy éget mint az üvegen, alig beszélhetett pár szót a fiával, odaadta neki az ingeket, elvette tőle a piszkosakat és visszajött. Amikor az udvarból kijött és elindult az uccán, egy tető alatti ablakból a fia utánnakiáltott pár üdvözlő szót és azután eltűnt... Nem is kérdezett semmit sem a kukoricáról. Kicsit sértve érezte magát, úgy tűnt fel neki, mintha mindenki elhagyta volna és nem törődnek azzal, ami őt már napok óta gyötéri. Egészen szomorú volt.

Már messziről látta a kapásokat. Úgy látta, mintha a szomszéd földön lennének. Megírgyelt a szomszédját és gyűlöletet érzett iránta. A világ egészen elborult előtte. Mindenki dolgozik... Csak

az ő földje — az a föld amelyet még az ő fia vetett be — fog begazosodni. Egy asszony egyedül...

Mikor közelebb ért a földjéhez, látta, hogy az ő kukoricáját kapálják. Szaladni kezdett, hogy jobban lássa. Igen, az ő kukoricáját kapálják! És ki csinálja ezt? Lassanként a hangjukról és alakjukról megismerte Vuk társait. Kiáltani akart, de ajkai remegtek. Ráncok gyűltek a szája és álla közé. A hangja elcsuklott. Vuk társai... Igen, sok fiam van.

A kapálók látták Sztánát és várták, hogy odamenjen hozzájuk. De ő nem tudta ezt megtenni, elsírta volna magát az első szónál és ezért elkerülte a földet. Távobabb ment és egy kicsit lecsillapodott. A kapálók odakiáltottak, kérdezték, hogy mi van Vukkal. Megértette őket. Intett nekik melegen, anyai szeretettel: „Üdvözöl mindannyiatokat!”

CARL SANDBURG:

Gyilkosok

Rólatok énekelek most.

*Hangom szelíd mint az apáé, aki halott gyermekének mond búcsúsztót,
de határozott, mint akinek kezét bilincsekbe verték,
s most már mozdulni sem tud.*

*A lobogó nap alatt tizenhatmillió férfi pihen,
erősfogú, jószemű férfi!
Kiválasztották őket, mert duzzadtak voltak izmaik
és forró vér pezsdült ereikben.*

*Hullott a fűre a vér!
Vörös lé áztatta a földet,
s a tizenhatmillió férfi gyilkolt, egyre gyilkolt.*

*Hiába múlik az élet nem feledhetem őket.
Emlékük gyakorta kísért, szívemet összeszorítja.
Érzem, kiáltani kéne: asszonyaik, otthonaik, álmaik felé tisztán.*

*Még hallom néha a lövészárók szörnyű zaját,
s az alvó század gyenge nesztét.
Sötétbe is látom e tizenhatmilliót,
életre közülük senki sem éled.*

*Aki még él, tudom holnap pusztul bizonyosan,
megroppan az élet súlya alatt.
Esznek, isznak, még fárasztják magukat.
A halál roppant akordmunkája ez!*